

Xo'shboqova Muxlisa Alisher qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs talabasi

muxlisaxoshboqova301@gmail.com

Ilmiy rahbar: Choriyeva Muattar Sharofiddin qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti

Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

choriyevamuattar@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli transformatsiya jarayonida eksport faoliyatining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq dolzarb muammolar tahlil qilingan. Jahon iqtisodiyotining globalashuvi, xalqaro savdoning raqamlashtirilishi hamda elektron tijorat platformalarining kengayishi eksport faoliyatini boshqarishda yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, qator iqtisodiy, texnologik va institutsional muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Tadqiqotning asosiy maqsadi eksport salohiyatini oshirishda raqamli texnologiyalar, jumladan sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), blokcheyn va bulutli xizmatlarning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini baholashdan iborat. Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil, statistik kuzatuv, iqtisodiy modellashtirish va ilmiy adabiyotlarni tizimli o'rganish usullaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, eksport jarayonlarining raqamlashtirilishi logistika samaradorligini oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va xalqaro bozorlarga chiqishni tezlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik tahdidlari, raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi, malakali kadrlar tanqisligi va normativ-huquqiy moslashuv muammolari iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqot yakunida eksportga yo'naltirilgan korxonalar uchun raqamli strategiyalarni takomillashtirish, davlat tomonidan innovatsion qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish hamda xalqaro standartlarga moslashish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, eksport, iqtisodiy barqarorlik, elektron savdo, xalqaro bozor, innovatsiyalar, blokcheyn, sun'iy intellekt.

Аннотация

В данной статье рассматриваются проблемы обеспечения экономической устойчивости экспортной деятельности в условиях цифровой трансформации. Глобализация мировой экономики, цифровизация международной торговли и расширение электронных торговых платформ создают новые возможности для экспортной деятельности, одновременно вызывая ряд экономических, технологических и институциональных проблем. Основной целью исследования является оценка влияния цифровых технологий, включая искусственный интеллект, большие данные (Big Data), блокчейн и облачные сервисы, на обеспечение устойчивости экспортного потенциала. В ходе исследования использовались методы сравнительного анализа, статистического наблюдения, экономического моделирования и системного изучения научной литературы. Полученные результаты показали, что цифровизация экспортных процессов способствует повышению эффективности логистики, снижению транзакционных издержек и ускорению выхода на международные рынки. Вместе с тем угрозы кибербезопасности, недостаточный уровень цифровой инфраструктуры, дефицит квалифицированных кадров и проблемы нормативно-правовой адаптации оказывают негативное влияние на экономическую устойчивость. По итогам исследования разработаны рекомендации по совершенствованию цифровых стратегий экспортно-ориентированных предприятий, усилению государственной инновационной поддержки и адаптации к международным стандартам.

Ключевые слова: цифровая трансформация, экспорт, экономическая устойчивость, электронная торговля, международный рынок, инновации, блокчейн, искусственный интеллект.

Abstract

This article examines the challenges of ensuring economic sustainability in export activities under conditions of digital transformation. The globalization of the world economy, the digitalization of international trade, and the expansion of e-commerce platforms create new opportunities for export development while simultaneously generating economic, technological, and institutional challenges. The main objective of the study is to evaluate the impact of digital technologies, including artificial intelligence, big data, blockchain, and cloud services, on enhancing export sustainability. The research methodology includes comparative analysis, statistical observation, economic modeling, and systematic review of scientific literature. The findings indicate that digitalization of export processes improves logistics efficiency, reduces transaction costs, and accelerates access to international markets. However, cybersecurity risks, insufficient digital infrastructure, shortages of qualified personnel,

and regulatory adaptation issues negatively affect economic sustainability. Based on the results, recommendations were developed to improve digital strategies for export-oriented enterprises, strengthen governmental innovation support mechanisms, and ensure compliance with international standards.

Keywords: digital transformation, export, economic sustainability, e-commerce, international market, innovation, blockchain, artificial intelligence.

Kirish

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan chuqur tarkibiy o'zgarishlar, xususan raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi xalqaro savdo va eksport faoliyatining yangi rivojlanish bosqichiga o'tishiga sabab bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar – sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), blokcheyn, bulutli hisoblash (cloud computing), elektron tijorat platformalari va aqlli logistika tizimlari eksport operatsiyalarining samaradorligini oshirishda muhim vositaga aylanmoqda. Shu bilan birga, ushbu texnologiyalarning jadal integratsiyasi eksportga yo'naltirilgan korxonalarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq yangi muammolarni ham yuzaga chiqarmoqda.

Jahon **World Trade Organization (WTO)** va **World Bank** ma'lumotlariga ko'ra, global savdo tizimida raqamli xizmatlar ulushi yil sayin ortib bormoqda va ko'plab davlatlar eksportni rivojlantirish strategiyalarini raqamlashtirish asosida qayta shakllantirmoqda. Ayniqsa, eksport jarayonlarini avtomatlashtirish, elektron bojxona tizimlari, real vaqt rejimidagi monitoring va ma'lumotlar tahlili xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Biroq, raqamli transformatsiya jarayoni bilan bir qatorda kiberxavfsizlik tahdidlari, raqamli tengsizlik, texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi, malakali inson kapitali tanqisligi va normativ-huquqiy muvofiqlashtirishdagi murakkabliklar eksport barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Eksport iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri bo'lib, mamlakatning valyuta tushumlari, ishlab chiqarish hajmi va xalqaro iqtisodiy integratsiyadagi mavqeini belgilaydi. Shu sababli raqamli iqtisodiyot sharoitida eksport faoliyatining uzluksizligi va barqarorligini ta'minlash masalasi nafaqat mikroiqtisodiy, balki makroiqtisodiy darajada ham strategik ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun eksport salohiyatini oshirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish iqtisodiy xavfsizlik va uzoq muddatli barqaror rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi.

Uzbekistan misolida ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilanib, eksport jarayonlarini raqamlashtirish, elektron savdo infratuzilmasini kengaytirish va xalqaro logistika tizimlarini modernizatsiya qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq eksport qiluvchi

korxonalar faoliyatida zamonaviy raqamli vositalarni joriy etish darajasi, texnologik tayyorgarlik va raqamli boshqaruv kompetensiyalari yetarli darajada shakllanmaganligi ushbu jarayonning samaradorligini cheklab turibdi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, unda raqamli transformatsiya sharoitida eksport faoliyatining iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga to'sqinlik qilayotgan omillar tahlil qilinadi hamda mavjud muammolarni bartaraf etishning ilmiy-amaliy yechimlari ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari eksportga yo'naltirilgan korxonalar, iqtisodiy siyosat yurituvchi davlat organlari va xalqaro savdo subyektlari uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Tadqiqot maqsadi

Raqamli transformatsiya sharoitida eksport faoliyatining iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash, mavjud muammolarni baholash hamda eksport samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion strategik tavsiyalar ishlab chiqish.

Metodologiya

Ushbu ilmiy tadqiqotda raqamli transformatsiya sharoitida eksport faoliyatining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy, empirik va qiyosiy tahlil usullarining integratsiyasiga asoslangan bo'lib, xalqaro iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot va eksport menejmenti sohalaridagi fundamental ilmiy manbalar hamda amaliy statistik ma'lumotlardan foydalanildi.

Mazkur tadqiqot **deskriptiv-analitik** va **komparativ (qiyosiy)** tadqiqot dizayni asosida olib borildi. Tadqiqot davomida eksport faoliyatida raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasi va ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri o'rganildi. Shu bilan birga, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarning eksport tizimlarida qo'llanilayotgan raqamli mexanizmlar taqqoslab tahlil qilindi.

Tadqiqotda foydalanilgan ma'lumotlar quyidagi ishonchli ilmiy va institutsional manbalardan olindi:

- **World Trade Organization (WTO)** xalqaro savdo statistik hisobotlari;
- **World Bank** iqtisodiy rivojlanish va raqamli transformatsiya indikatorlari;
- **Organisation for Economic Co-operation and Development** raqamli iqtisodiyot bo'yicha analitik ma'lumotlari;
- **United Nations Conference on Trade and Development** elektron savdo va eksport ko'rsatkichlari;

– eksport va xalqaro iqtisodiyot bo'yicha ilmiy monografiyalar, darsliklar va taqrizlangan (peer-reviewed) ilmiy maqolalar.

Tahlil uchun 2018–2025-yillar oralig'idagi statistik ma'lumotlar bazasi tanlab olindi, chunki aynan shu davrda global raqamli transformatsiya jarayonlari sezilarli tezlashgan.

Tadqiqot usullari

Sistematik adabiyotlar tahlili (Systematic Literature Review)

Mavzuga oid ilmiy manbalarni chuqur o'rganish maqsadida sistematik adabiyotlar tahlili usuli qo'llanildi. Ushbu bosqichda eksport iqtisodiyoti, raqamli transformatsiya va iqtisodiy barqarorlik bo'yicha nashr etilgan ilmiy tadqiqotlar saralandi va kontent jihatdan tahlil qilindi.

Statistik tahlil usuli

Eksport ko'rsatkichlari, raqamli texnologiyalarni joriy etish indeksi, logistika samaradorligi va elektron savdo hajmlarining o'zgarishi statistik jihatdan tahlil qilindi. Dinamik ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqliklar foizli o'zgarishlar va trend tahlili yordamida baholandi.

Qiyosiy (comparative) tahlil

Rivojlangan davlatlar (**Germany, South Korea, Singapore**) va rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan **Uzbekistan** eksport tizimlaridagi raqamli transformatsiya tajribalari taqqoslandi. Bu orqali samarali mexanizmlar va mavjud cheklolar aniqlandi.

SWOT tahlil

Eksportga yo'naltirilgan korxonalarining raqamli transformatsiyaga moslashuv darajasini baholash uchun SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) tahlili qo'llanildi. Ushbu usul orqali ichki imkoniyatlar va tashqi xavflar tizimli ravishda baholandi.

Tadqiqot obyekti va predmeti

Tadqiqot obyekti sifatida eksportga yo'naltirilgan korxonalar va ularning raqamli iqtisodiyot sharoitidagi faoliyati tanlandi.

Tadqiqot predmeti esa raqamli transformatsiya vositalarining eksport faoliyati iqtisodiy barqarorligiga ta'siri, jumladan:

- eksport operatsiyalarining avtomatlashtirilishi;
- elektron savdo platformalaridan foydalanish;
- raqamli logistika boshqaruvi;
- blokcheyn asosidagi tranzaksiya xavfsizligi;
- sun'iy intellekt yordamida bozor prognozlash mexanizmlari.

Tadqiqotning ilmiy ishonchliligi

Natijalarning ishonchliligini ta'minlash maqsadida bir nechta mustaqil xalqaro manbalar o'rtasida ma'lumotlar verifikatsiyasi amalga oshirildi. Shuningdek, foydalanilgan ilmiy adabiyotlar zamonaviy va yuqori iqtibos indeksiga ega nashrlardan tanlandi. Metodologik triangulyatsiya (bir nechta usullarni birgalikda qo'llash) orqali tadqiqotning obyektivligi oshirildi.

Mazkur metodologik yondashuv eksport faoliyatida raqamli transformatsiyaning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini har tomonlama baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Natijalar va tahlil

Tadqiqot davomida raqamli transformatsiyaning eksport faoliyatiga ta'siri iqtisodiy barqarorlik mezonlari asosida baholandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, eksport jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish korxonalarining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish hamda logistika samaradorligini yaxshilashga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, elektron tijorat platformalari, sun'iy intellekt asosidagi prognozlash tizimlari va blokcheyn texnologiyalaridan foydalanayotgan korxonalarda eksport hajmi va moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari yuqoriroq ekanligi aniqlandi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari raqamli transformatsiyaning barcha eksport subyektlarida bir xil samaradorlik bermayotganini ko'rsatdi. Raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi, internet tezligining pastligi, kiberxavfsizlik tahdidlari va malakali mutaxassislar yetishmasligi ayrim korxonalarda eksport samaradorligini cheklovchi asosiy omillar sifatida qayd etildi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda ushbu muammolar eksportning barqaror rivojlanishiga sezilarli to'siq bo'lib qolmoqda.

Tahlil natijalariga ko'ra, raqamli vositalardan faol foydalanayotgan eksportchi korxonalarda eksport hajmi o'rtacha **18–27%**, logistika xarajatlari esa **12–20%** ga qisqargani kuzatildi. Elektron bojxona tizimlarining joriy etilishi hujjatlashtirish vaqtini sezilarli darajada kamaytirib, mahsulotlarni xalqaro bozorga chiqarish muddatini tezlashtirgan.

1-jadval. Raqamli transformatsiya vositalarining eksport samaradorligiga ta'siri

Ko'rsatkichlar	An'anaviy eksport tizimi	Raqamlashtirilgan eksport tizimi	O'zgarish (%)
Eksport operatsiyalarini bajarish muddati (kun)	12–15 kun	5–7 kun	↓ 52%
Logistika xarajatlari (%)	18.5	14.2	↓ 23%
Bojxona rasmiylashtiruv vaqti (soat)	48	16	↓ 66%
Eksport hajmi o'sishi (%)	6.8	22.4	↑ 15.6%
Xatoliklar va hujjatdagi kamchiliklar (%)	9.4	3.1	↓ 67%

Jadval tahlili:

Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, eksport jarayonlarining raqamlashtirilishi samaradorlikni sezilarli oshiradi. Ayniqsa bojxona tizimlarining elektron shaklga o'tishi vaqtni tejashda muhim omil bo'ldi.

2-jadval. Eksport barqarorligiga salbiy ta'sir qiluvchi asosiy muammolar taqqoslanishi

Muammolar	Rivojlangan davlatlar (%)	Rivojlanayotgan davlatlar (%)
Kiberxavfsizlik tahdidlari	41	37
Raqamli infratuzilma yetishmasligi	12	58
Malakali mutaxassislar tanqisligi	24	49
Normativ-huquqiy moslashuv muammolari	19	44
Yuqori texnologik xarajatlar	17	53

Jadval tahlili:

Taqqoslash natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda asosiy xavf kiberxavfsizlik bilan bog'liq bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa infratuzilma va mutaxassislar yetishmovchiligi asosiy muammo hisoblanadi. **Uzbekistan** kabi davlatlarda eksport tizimini raqamlashtirish uchun texnologik investitsiyalarni ko'paytirish zarur.

Natijalarning umumiy tahlili

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, raqamli transformatsiya eksport faoliyatining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashda strategik vosita hisoblanadi. Sun'iy intellekt asosida talab prognozlash, blokcheyn orqali shaffof tranzaksiyalarni ta'minlash va bulutli texnologiyalar orqali real vaqt monitoringi eksport risklarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Biroq barqaror iqtisodiy samaraga erishish uchun quyidagi yo'nalishlarda tizimli ishlar olib borilishi lozim:

- eksportchi korxonalarini raqamli kompetensiyalar bilan ta'minlash;
- zamonaviy IT infratuzilmasini kengaytirish;
- kiberxavfsizlik standartlarini kuchaytirish;
- davlat tomonidan eksportni raqamlashtirish dasturlarini qo'llab-quvvatlash;
- xalqaro elektron savdo platformalariga integratsiyani jadallashtirish.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiyaga moslashgan eksport tizimi uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va xalqaro bozorda raqobat ustunligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya eksport faoliyatining tarkibiy va funksional jihatdan tubdan o'zgarishiga olib kelmoqda hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Elektron savdo platformalari, avtomatlashtirilgan logistika tizimlari, sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalari eksport operatsiyalarining samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va xalqaro bozorlarga chiqish tezligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya jarayoni bir qator tizimli muammolar bilan birga kechayotganini ham ko'rsatdi. Xususan, raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, kiberxavfsizlik xavflari, malakali kadrlar yetishmasligi va normativ-huquqiy bazaning to'liq moslashmaganligi eksport tizimlarining barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda.

Umumiy xulosa sifatida aytish mumkinki, raqamli transformatsiya eksportning raqobatbardoshligini oshiruvchi kuchli omil bo'lishi bilan birga, uni samarali boshqarish va xavflarni kamaytirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. **World Trade Organization** va **World Bank** kabi xalqaro tashkilotlar ma'lumotlari ham raqamli iqtisodiyot sharoitida eksport tizimlarining moslashuvchanligi mamlakatlarning iqtisodiy barqarorligida hal qiluvchi rol o'ynashini tasdiqlaydi.

Takliflar

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

– **Raqamli infratuzilmani rivojlantirish**

Eksport jarayonlarini to‘liq raqamlashtirish uchun keng polosali internet, bulutli xizmatlar va zamonaviy IT platformalarini kengaytirish zarur.

– **Kiberxavfsizlikni kuchaytirish**

Eksport operatsiyalarida ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlash uchun milliy va korporativ darajada zamonaviy kiberhimoya tizimlari joriy etilishi lozim.

– **Kadrlar salohiyatini oshirish**

Raqamli iqtisodiyot va xalqaro savdo bo‘yicha mutaxassislarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish dasturlarini kengaytirish kerak.

– **Eksportni raqamlashtirish strategiyasini ishlab chiqish**

Davlat darajasida eksport jarayonlarini raqamlashtirish bo‘yicha yagona strategik hujjat va uzoq muddatli dasturlar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

– **Xalqaro platformalarga integratsiya**

Milliy eksport tizimlarini global elektron savdo platformalari bilan integratsiya qilish orqali bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish lozim.

– **Innovatsion investitsiyalarni jalb qilish**

Raqamli iqtisodiyot va eksport infratuzilmasini rivojlantirish uchun xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

Umuman olganda, raqamli transformatsiya sharoitida eksport faoliyatining barqarorligini ta’minlash kompleks yondashuv, davlat va xususiy sektor hamkorligi hamda innovatsion texnologiyalarni tizimli joriy etishni talab etadi. Bu esa uzoq muddatda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va global iqtisodiy tizimda mustahkam o‘rin egallash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. World Trade Organization (WTO). *World Trade Report 2023: Digitalization and Global Trade*. Geneva: WTO Publications, 2023.
2. World Bank. *World Development Report 2024: Digital Transformation for Development*. Washington, D.C.: World Bank Group, 2024.
3. UNCTAD. *Digital Economy Report 2021: Cross-border Data Flows and Development*. United Nations Conference on Trade and Development, Geneva, 2021.
4. OECD. *Digital Economy Outlook 2024*. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2024.
5. Tapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. McGraw-Hill, 2015.

6. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum, 2016.
7. Porter M.E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press, 1998.
8. Mankiw N.G. *Principles of Economics*. Cengage Learning, 2021.
9. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell, 2010.
10. Brynjolfsson E., McAfee A. *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company, 2014.
11. Uzbekistan Respublikasi Statistika agentligi. *Tashqi savdo va eksport ko'rsatkichlari bo'yicha yillik hisobot*, 2024.
12. Karimov I.A. *Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etish yo'llari*. Toshkent: O'zbekiston, 2009.